

Skaidrojumi. Viedokļi

Kur meklējamas Valsts prezidenta kompetences robežas

Jānis Pleps

Šajā rakstā mēģināsim noskaidrot, vai Satversmē patiešām ir sniegts izsmeļošs Valsts prezidenta pilnvaru uzskaitījums un vai papildu pilnvaras Valsts prezidentam ir iespējams piešķirt tikai ar grozījumiem Satversmē.

Kur meklējamas Valsts prezidenta kompetences robežas

Dipl.iur. Jānis Pleps, LU Juridiskās fakultātes maģistrants

[1] Latvijā jau vairākus gadus norisinās diskusija par ombudsmeņa (ombuda) institūcijas izveidošanas nepieciešamību.¹ Šī diskusija ir īstenojusies Tiesībsarga biroja likumprojektā,² kas raksta tapšanas laikā tiek caurlūkots Saeimā.

[2] Tiesībsarga biroja likumprojektā cita starpā ir paredzēts piešķirt Valsts prezidentam tiesības izvirzīt apstiprināšanai Saeimā tiesībsarga amata kandidātu (likumprojekta 7.panta pirmā daļa). Par šo tiesību normu Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijā norisinājās interesanta diskusija. Saeimas Juridiskais birojs ir paudis viedokli, ka Satversmē ir sniegts izsmeļošs Valsts prezidenta pilnvaru uzskaitījums. Līdz ar to jaunas pilnvaras Valsts prezidentam var paredzēt tikai ar grozījumiem Satversmē. Savukārt Tiesībsarga likumprojekta autori uzskata, ka Valsts prezidenta kompetence var tikt paplašināta arī ar likumu.³

[3] Šajā rakstā mēģināsim noskaidrot, vai Satversmē patiešām ir sniegts izsmeļošs Valsts prezidenta pilnvaru uzskaitījums un vai papildu pilnvaras Valsts prezidentam ir iespējams piešķirt tikai ar grozījumiem Satversmē.

Satversmē noteiktais

[4] Valsts prezidenta institūta regulējums ietverts Satversmes 3.nodaļā.⁴ Tā ir viena no lielākajām Satversmes nodaļām (nodaļā ietverti 20 panti).⁵ Šajā nodaļā līdzās normām par Valsts prezidenta ievēlēšanu, atstādināšanu no amata un Valsts prezidenta vietas pagaidu izpildīšanu ir ietverts arī Valsts prezidenta pilnvaru uzskaitījums.⁶

Atsevišķas Valsts prezidenta pilnvaras minētas Satversmes tekstā arī ārpus 3.nodaļas regulējuma. Tās ir ietvertas gan Satversmes 2.nodaļā [Valsts prezidenta tiesības pieprasīt Saeimas sēdes sasaukšanu (Satv. 20.p.)], gan Satversmes 4.nodaļā [Valsts prezidenta pienākums aicināt Ministru prezidentu sastādīt Ministru kabinetu (Satv. 56.p.)] un 5.nodaļā [Valsts prezidenta tiesības iesniegt likumprojektu (Satv. 65.p.), Valsts prezidenta pienākums izsludināt likumus (Satv. 69.p.), Valsts prezidenta suspensīvā veto tiesības (Satv. 71.p.) un tiesības apturēt likuma publicēšanu (Satv. 72.p.), kā arī Valsts prezidenta pienākums iesniegt Saeimā vienas desmitās daļas vēlētajū ierosināto pilnīgi izstrādāto Satversmes grozījumu projektu vai likumprojektu (Satv. 78.p.)].

[5] Satversmē *expressis verbis* nav ietverta norma, ka Satversmē Valsts prezidenta pilnvaras uzskaitītas izsmeloši un nevar tikt paplašinātas. Tāpat arī Satversmē nav tiešā tekstā ietverta pretēja rakstura norma – ka Valsts prezidentam papildu pilnvaras var piešķirt Saeima vai Latvijas pilsoņu kopums likumdošanas ceļā. Tas nozīmē, ka Satversmes teksts pilnīgi noteikti analizējamo jautājumu neizšķir.

Modernajās konstitūcijās parasti šādos gadījumos tomēr tiek sniegta norāde, vai uzskaitītās pilnvaras ir izsmelošas vai ne. Visbiežāk citu valstu konstitūcijās tiek ietverta norma, ka līdzās konstitūcijā tieši minētajām pilnvarām prezidents ir tiesīgs īstenot arī citas pilnvaras, kuras var noteikt likumdošanas ceļā.⁷

[6] Kā nākamā Satversmes īpatnība minams tas apstāklis, ka Satversmē nav ietverti nekādi skanīgi deklaratīvi apzīmējumi vai principiāli formulējumi attiecībā uz Valsts prezidenta vietu valsts varas orgānu sistēmā.⁸ Satversmē tikai lietišķā valodā uzskaitītas atsevišķas Valsts prezidenta pilnvaras. Valsts prezidents nav nosaukts ne par valsts galvu, ne par izpildu varas galvu, nav pārņemtas citu republiku konstitūcijās parastās formulas, ka prezidentam pieder izpildu vara vai ka viņam piekrīt likumu īstenošana dzīvē.⁹

Šāds risinājums ir pilnīgi apzināts Satversmes izstrādāšanas komisijas solis. Margērs Skujenieks īpaši uzsvēra, ka “katra abstrakta definīcija un katra plašāka frāžaina formula var izsaukt pārmetumus, to var uzskatīt par nepilnīgu, pret atsevišķām tēzēm var celt iebildumus. Lai šādu pārpratumu nebūtu, lai iebildumi netiktu celti, Satversmes komisija vienojās par to, ka Satversmes likumā ļoti noteiktā veidā atsevišķos pantos izteicamas noteiktas domas”.¹⁰

Izvairīšanās no Valsts prezidenta statusa abstrakta definējuma jāņem vērā, izšķirot jautājumu par Satversmē neminētu pilnvaru piekritību kādam no valsts varas orgāniem. Parasti citās valstīs no šādiem abstraktiem Valsts prezidenta statusa definējumiem tiek atvasināts secinājums, ka konstitūcijā neminētās (nevienam valsts varas orgānam nepiešķirtās) pilnvaras piekrīt Valsts prezidentam. Visplašāk šo doktrīnu ir izmantojusi Krievijas Federācijas Konstitucionālā tiesa, vairākos spriedumos uzsverot, ka prezidents kā valsts galva un Konstitūcijas garants ir atbildīgs par valsts varas orgānu saskaņotu funkcionēšanu, līdz ar to viņam jānodrošina Konstitūcijas un likumu izpildīšana, ja normatīvajos aktos nav paredzēti citi to izpildes mehānismi.¹¹ Šādi akcenti īpaši populāri ir atsevišķās autoritāro režīmu konstitūcijās. Tā, piemēram, Tadžikistānas Republikas 1994.gada 6. novembra Konstitūcijas 64.panta otrā daļa noteic, ka “prezidents ir Konstitūcijas un likumu, cilvēka un pilsoņa tiesību un brīvību, nacionālās neatkarības, vienotības un teritoriālās integritātes, valsts pārmantojamības un ilglaicīguma, valsts varas orgānu saskaņotas funkcionēšanas un sadarbības, Tadžikistānas starptautisko līgumu ievērošanas garants”. No šādas abstraktas formulas pavisam noteikti izriet tas, ka tās pilnvaras, kuras Konstitūcija nav piešķirusi citiem valsts varas orgāniem, piekrīt prezidentam.

Latvijā atsevišķos avotos ir mēģināts piedēvēt Valsts prezidentam Satversmes sargātāja¹² vai Satversmes garanta statusu,¹³ taču tas vairāk darīts ar mērķi kodolīgi raksturot Valsts prezidentam Satversmē piešķirtās pilnvaras, nevis lai pamatotu jaunu pilnvaru atvasināšanu, kuras piekristu Valsts prezidentam.

[7] Teorētiski interesants jautājums ir par Valsts prezidenta zvēresta (Satv. 40.p.) jēdzienisko slodzi, proti, vai no tajā ietvertajām formulām ir iespējams atvasināt secinājumu par noteiktu Satversmē noklusētu pilnvaru piekritību Valsts prezidentam. Cita starpā Valsts prezidents sola darīt visu, kas stāv viņa spēkos, lai sekmētu Latvijas valsts un tās iedzīvotāju labklājību un turēt svētus un ievērot Latvijas Satversmi un valsts likumus. Ir izteikts viedoklis, ka no Valsts prezidenta zvēresta izriet pavisam noteiktas konsekvences— “Valsts prezidenta konstitucionālā pienākuma turēt svētus un ievērot Latvijas Satversmi un valsts likumus gaismā ir analizējamas visas Valsts prezidenta darbības, izpildot amata pienākumus. Turklāt Valsts prezidents nedrīkst aprobežoties ar formālu likumu pildīšanu, bet viņam jāraugās, lai, izpildot pienākumu, no viņa darbības nerastos likumpārkāpums vai arī lai viņš nesankcionētu jau iepriekš nelikumīgu darbību”.¹⁴ Tomēr šajā gadījumā no Valsts prezidenta zvēresta teksta drīzāk izrietētu Valsts prezidenta veto tiesības nelikumīgu vai antikonstitucionālu lēmumu gadījumos. Diez vai, atsaucoties uz zvēresta tekstu, varētu pamatot kādas Satversmē nesadalītas kompetences nodošanu Valsts prezidentam.

[8] Rezumējot iespējams secināt, ka Satversmē nav ietverta norma, kas uzsvērtu, ka Satversmē ietvertais pilnvaru uzskaitījums ir izsmeļošs vai arī to ir iespējams papildināt likumdošanas ceļā bez grozījumiem Satversmē. Tāpat Satversmē nav ietverti citu valstu konstitūcijām raksturīgie frāžaini formulējumi par Valsts prezidenta vietu valsts varas orgānu sistēmā, no kuriem varētu atvasināt, ka Satversmē *expressis verbis* nesadalītās kompetences piekrīt Valsts prezidentam.

Šajā aspektā jāņem vērā, ka Satversmē tiešā tekstā ir noregulēta tikai neliela daļa no konkrētajiem gadījumiem, kas jārisina ikdienas konstitucionālajā praksē. Atbildes uz visiem pārējiem ir atvasināmas no Satversmes loģikas.¹⁵ Jeb, kā formulējis viens no Satversmes tēviem Arveds Bergs, “mūsu Satversme satur tikai zināmas tēzes, zināmus pamatjēdzienus, zināmus norādījumus, bet viņā ir daudz pretrunu un neskaidrību, kuras var atrisināt tikai teorijas gaismā. Un teorija taču arī nav nekas cits kā loģiska, sakarīga un sistemātiska mūsu Satversmes pantu tulkošana”.¹⁶

Atbilde par Valsts prezidenta kompetences robežām gūstama Satversmes normu iztulkošanas ceļā.

Starpkaru doktrīnas viedoklis

[9] Pareizai šā jautājuma izlemšanai var kalpot starpkaru perioda tiesību zinātnē izteiktie viedokļi. Starpkaru perioda Satversmes normu skaidrojumi ir nozīmīgs Satversmes normu interpretācijas avots mūsdienās.¹⁷

[10] Tūlīt pēc 1922.gada Satversmes likuma pieņemšanas tiesību zinātnē netieši tiek pausts viedoklis, ka Valsts prezidenta pilnvaras Satversmē uzskaitītas izsmeļoši. 1922.gadā Kārlis Dišlers publicēja plašu apcerējumu par Valsts prezidenta kompetenci. Īpatnēji ir tas, ka līdzās Satversmes likumā minētām pilnvarām viņš izdala Satversmes likumā neminētas tiesības.¹⁸ Tomēr šīs pilnvaras Kārlis Dišlers sasaista ar Satversmes likumu— “patiesībā Valsts prezidenta darbības lauks ir vēl plašāks, nekā viņš apzīmēts Satversmes likuma burtā. Jo, kā tālāk redzam, nav iespējams Valsts prezidentam noliegt dažas funkcijas, kuras gan nav noteikti minētas konstitūcijā, bet kuras loģiski izriet no konstitūcijā minētām Valsts prezidenta funkcijām un viņa īpatnējā stāvokļa citu augstāko valsts varas orgānu starpā”.¹⁹ No šīs

Kārļa Dišlera tēzes izriet secinājums, ka Valsts prezidents var īstenot Satversmē *expressis verbis* neminētas pilnvaras, taču šīs pilnvaras tiek atvasinātas no Satversmes regulējuma, proti, Satversmē neregulētas kompetences nevar piekrist Valsts prezidentam.

Vēl striktāku viedokli paudis Balduins fon Disterlo. Viņš no juridiskās tehnikas viedokļa kritizēja Satversmes tekstu, jo Valsts prezidenta Satversmē minētās pilnvaras esot bijis nepieciešams uzskaitīt vienviet– Satversmes 3.nodaļā vai vismaz šajā nodaļā ietvert norādi, ka citas Valsts prezidenta pilnvaras ir noteiktas citās Satversmes nodaļās.²⁰ Šādā kontekstā pat grūti iedomāties, ka Disterlo būtu pieļāvis domu par iespējām Valsts prezidenta papildu kompetences noteikt citos likumos.

[11] Tomēr nepieciešams piezīmēt, ka šis ir sākotnējais viedoklis, kas pausts neilgi pēc Satversmes pieņemšanas. Laika gaitā tiesību zinātnes viedoklis jautājumā par Valsts prezidenta pilnvaru robežām būtiski mainījās.

[12] Pirmkārt, tiesību zinātnē nostiprinājās viedoklis, ka 1922.gada Satversmes likuma konstitucionālo regulējumu papildina vairāki Saeimas pieņemti likumi, izveidojot formālo Latvijas Satversmi.²¹ Tas saistījās ar apstākli, ka Satversmes regulējumā tās funkcionēšanā atklājās robi, un šie robi tika aizpildīti tālākas organiskas likumdošanas ceļā.²² Kārlis Dišlers pie Satversmi papildinošiem likumiem pieskaitīja Likumu par Saeimas vēlēšanām, Likumu par tautas nobalsošanām, Saeimas Kārtības rulli, Likumu par Valsts kontroli, Likumu par administratīvām tiesām, Ministru kabineta iekārtas likumu un Ministriju iekārtas likuma vispārējo daļu.²³ Profesors Maksis Lazersons pie Satversmi papildinošiem likumiem pieskaitījis vēl lielāku skaitu Saeimas pieņemtu likumu.²⁴

Tas nozīmē, ka starpkaru periodā tiesību zinātnē un praksē dominēja viedoklis, ka Satversme pilnībā neregulē visus valsts dzīves jautājumus. Šo iztrūkstošo regulējumu likumdevējs varēja noteikt parastās likumdošanas procesa kārtībā, attiecīgi arī sadalot valsts varas orgānu kompetences īstenot šīs pilnvaras.

[13] Otrkārt, starpkaru periodā dominēja viedoklis, ka arī Satversmes īstenošanas praksē veidojas īpatnēja veida normas– konvencionālās normas, kas rakstīto satversmi papildina un pamazām pārveido.²⁵ Konvencionālās normas tika uzskatītas par nozīmīgu konstitucionālo tiesību avotu, jo līdzās grozījumiem Satversmes tekstā konvencionālo normu veidošanās tika atzīta par vienu no Satversmes pārveidošanās veidiem.²⁶

Tika atzīts, ka konvencionālās normas atsevišķiem valsts varas orgāniem var piešķirt jaunas kompetences, modificēt Satversmē noteikto pilnvaru īstenošanas kārtību vai padarīt formāli Satversmē paredzētās kompetences faktiski nepiemērojamas.

[14] Abu iepriekšminēto viedokļu par Satversmes likuma pārveidošanos parastās likumdošanas un valsts varas orgānu faktiskas darbības rezultātā mainījās arī izpratne par Valsts prezidenta pilnvaru apjomu.

Valsts prezidentam atsevišķas pilnvaras tika noteiktas likumdošanas ceļā. Tā, piemēram, Ministru kabineta iekārtas likuma 4. un 8.pantā tika paredzētas Valsts prezidenta tiesības tikt informētam par Ministru kabineta sastādīšanu vai tā

demisiju.²⁷ Tomēr jāpiezīmē, ka šāda prakse starpkaru periodā nebija tik plaši izplatīta kā mūsdienās.²⁸

Krietni lielāks skaits Valsts prezidenta papildu tiesību izveidojās konvencionālā līmenī. Kā tāda minama konvencionālā norma, ka Valsts prezidents sasauca un vada Ministru kabineta pirmo sēdi.²⁹ Tāpat praksē izveidojās kārtība, kādā aizejošie ministri kabineta maiņas gadījumā nodeva savus resorus jaunajiem ministriem – Valsts prezidents šādos gadījumos izdeva Ministru prezidenta līdzparakstītu (kontrasignētu) rīkojumu par resoru nodošanu.³⁰ Ar konvencionālu normu Valsts prezidents ieguva tiesības valsts vārdā slēgt starptautiskos līgumus, jo Satversme paredz tikai Valsts prezidenta tiesības izpildīt Saeimas lēmumus par starptautisku līgumu ratificēšanu (Satv. 41.p.).³¹

[15] Līdz ar to tomēr ir iespējams secināt: lai gan, iespējams, sākotnēji tika uzskatīts, ka Satversmē Valsts prezidenta pilnvaras uzskaitītas izsmēloši, tomēr laika gaitā notika Valsts prezidenta pilnvaru paplašināšanās ārpus Satversmes skaidra regulējuma. Šis pilnvaru paplašinājums tiesību zinātnē tika akceptēts kā pašsaprotams.

Valsts kompetences sadalījums

[16] Atbilstoši vispārējās mācības par valsti atziņām valsts konstitūcijas un vispārējo tiesību principu ietvaros ir viskompetenta (omnipotenta), resp., tā ir tiesīga regulēt visus valsts dzīves jautājumus, pieņemot juridiski saistošus lēmumus.³² Šī valsts kompetence parasti tiek iedalīta likumdošanas, tiesas spriešanas un pārvaldes tiesībās,³³ lai gan šajā aspektā noderīgāks ir Kārļa Dišlera sīkāks valsts kompetences sadalījums funkcijās, atsevišķi izdalot, piemēram, kreatīvo funkciju.³⁴ Valsts kompetence konstitūcijā izsmēloši tiek sadalīta starp valsts varas orgāniem. No šīs tēzes izriet divas konsekvences: (1) nevar būt valsts kompetence, kas nav piešķirta kādam valsts varas orgānam un (2) visu valsts varas orgānu kompetenču kopskaits veido valsts kopējo kompetenci.³⁵

[17] Latvijas valsts kompetence ir izsmēloši sadalīta Satversmē starp tajā minētajiem valsts varas orgāniem – (1) Latvijas pilsoņu kopumu, (2) Saeimu, (3) Valsts prezidentu, (4) Ministru kabinetu, (5) Valsts kontroli, (6) [vispārējās jurisdikcijas un administratīvajām] tiesām³⁶ un (7) Satversmes tiesu. Kā rakstījis Pauls Šimans, “Satversmes sapulce apņēmusies Satversmē sadalīt šo varu atsevišķiem orgāniem”.³⁷ Viena valsts orgāna kompetenci nevar palielināt, iepriekš nesašaurinot Satversmes likuma tekstā citu valsts varas orgānu kompetenci, tāpat arī jaunu valsts varas orgānu var izveidot, tikai pārdalot līdz šim noteikto valsts varas orgānu kompetenci Satversmē.³⁸

[18] Šo secinājumu apstiprina arī līdzšinējā Satversmes grozījumu prakse. Tad, kad konstitucionālais likumdevējs izšķīrās par Satversmes tiesas izveidošanu, kā pirmais priekšnoteikums šāda valsts varas orgāna izveidošanai tika izvirzīti grozījumi valsts pamatlikumā, jo valstī tika izveidota jauna funkcija – izvērtēt tiesību normu atbilstību augstāka juridiskā spēka normām un neatbilstības gadījumā šīs normas atcelt. Līdz tam atbilstoši starpkaru parlamentāriešu loģikai, “parlamentam [...] vienīgajam esot tiesības interpretēt Satversmi likumdošanas vajadzībām un izšķirt, vai kāds likums ir vai nav pretrunā ar Satversmi”.³⁹ Tā kā bija paredzēts šo funkciju nodot neatkarīgam

valsts varas orgānam– Satversmes tiesai –, tad tas tika izdarīts ar grozījumu Satversmes 85.pantā. Pretējā gadījumā Satversmes tiesai savā pirmajā sēdē būtu bijis jāpieņem lēmums par savu neatbilstību Satversmei.⁴⁰

Gadījumos, ja Latvijas valsts nodod daļu no savas kompetences starptautiskajām institūcijām, šāds deleģējums sašaurina Satversmē izsmeļoši sadalītu valsts kompetences sadalījumu starp valsts varas orgāniem. Šā iemesla dēļ jebkāds valsts kompetences deleģējums starptautiskajām institūcijām ir iespējams tikai ar Satversmes normām pielīdzināma juridiskā spēka normu. Uz to norāda saistībā ar Latvijas pievienošanas Eiropas Savienībai izdarītais grozījums Satversmes 68.pantā, kas noteic starptautisko līgumu, kas paredz šādu kompetences pārdalījumu, apstiprināšanai konstitucionālu procedūru.

[19] Secinājums, ka valsts kompetence Satversmē sadalīta izsmeļoši, nozīmē, ka izsmeļoši ir sadalītas ne vien tās kompetences, kas *expressis verbis* minētas Satversmes normās, bet arī t.s. noklusētās kompetences, proti, tās, par kurām konstitucionālais likumdevējs Satversmes tekstā nav izteicies vai arī objektīvu iemeslu dēļ nav varējis izteikties. Šajā gadījumā attiecībā uz “noklusētajām kompetencēm” jāpieņem, ka tās piekrīt Saeimai, ņemot vērā šā valsts varas orgāna nozīmīgo lomu Latvijas valsts iekārtā. Kā Satversmes sapulcē norādīja Jānis Purgals, “centrālo vietu Latvijas valsts augstāko orgānu starpā ieņem Saeima”.⁴¹ Protams, šajā aspektā ņemams vērā valsts varas dalīšanas princips, kas liedz likumdevējam pašam uzņemties pārvaldes un tiesas spriešanas funkcijas, taču pilnīgi noteikti ir skaidrs, ka, ciktāl no Satversmes teksta neizriet noteiktas Valsts prezidenta kompetences, Valsts prezidentam nepiekrīt nekādas papildu “noklusētas pilnvaras”.

[20] Tas, ka valsts kompetence Satversmē ir sadalīta izsmeļoši, nenozīmē, ka Satversmē izsmeļoši ir noteikta atsevišķu valsts varas orgānu kompetencē nodoto pilnvaru īstenošanas procedūra. Satversmē ietverts tikai būtiskāko procedūru pamatprincipu regulējums,⁴² taču tas neliedz likumdevējam likumdošanas ceļā noteikt precīzu procedūru atsevišķu kompetenču īstenošanai. Atsevišķās Satversmes normās pat ir ietverts speciāls aicinājums likumdevējam noteikt šādu procedūru.⁴³ Šādas procedūras noteikšanā likumdevējs bauda rīcības brīvību, vienīgi tas likumdošanas kārtībā nevar noteikt pretēju regulējumu Satversmē noteiktajiem konkrētās procedūras pamatprincipiem.⁴⁴

[21] Līdz ar to, piemēram, jautājums par valsts varas orgānu tiesībām iecelt amatos vai apstiprināt noteiktas amatpersonas ir izsmeļoši noteikts Satversmē. Ja kādas amatpersonas iecelšana *expressis verbis* nav nodota kādam citam valsts varas orgānam, šīs tiesības piekrīt Saeimai.⁴⁵

Turpretī kārtība, kādā Saeima apstiprina noteiktas amatpersonas, un subjekti, kas ir tiesīgi izvirzīt kāda amata kandidātus, Satversmē ir noteikti galvenajos pamatvilcienos. Likumdošanas ceļā var tikt noteikti detalizētāki procedūras noteikumi, ja vien attiecīgais jautājums jau nav noregulēts Satversmē. Piemēram, likumdošanas ceļā nevar noteikt, ka kāds cits valsts varas orgāns, izņemot Valsts prezidentu, ir tiesīgs aicināt Ministru prezidentu, jo tas neatbilstu Satversmes 56.pantam,⁴⁶ turpretī subjektus, kas tiesīgi izvirzīt Satversmes tiesas tiesnešus apstiprināšanai, likumdevējs var brīvi noteikt sevišķā likumā.

Secinājumi

[22] Satversmē ir izsmeloši uzskaitītas Valsts prezidenta pilnvaras izlemt pēc būtības jautājumus, kas ietilpst valsts kompetencē, taču likumdevējs ir tiesīgs Valsts prezidentam likumdošanas ceļā piešķirt papildu tiesības vai paredzēt papildu pienākumus procedūru, kādā savas kompetences īsteno kāds cits valsts varas orgāns, ietvaros.

[23] Tas nozīmē, ka likumā nav iespējams noteikt, ka Valsts prezidents ieceļ Tiesībsargu, iepriekš neizdarot attiecīgus grozījumus Satversmē, taču likumā var noteikt, ka Saeima ieceļ Tiesībsargu pēc Valsts prezidenta priekšlikuma.

[24] Šādu secinājumu pamato arī līdzšinējā parlamentārā prakse, likumdošanas ceļā uzliekot Valsts prezidentam pienākumu pieņemt tiesnešu un Satversmes tiesas tiesnešu zvērestus un iecelt Ordeņu kapitula locekļus. Principā Saeima ir pilnvarota iztulkot Satversmi likumdošanas ceļā, likumu normās precizējot un konkretizējot konstitucionālo regulējumu. Iekams Saeimas prakse Valsts prezidentam likumdošanas ceļā piešķirt papildu tiesības nav atzīta par Satversmei neatbilstošu, tikmēr Saeimai ir pienākums sekot savai līdzšinējai praksei vai arī, atsakoties no līdzšinējās izpratnes, sakārtot visu normatīvo regulējumu atbilstoši jaunajam uzstādījumam, ka Valsts prezidentam nevar tikt piešķirtas tādas pilnvaras, kas nav paredzētas Satversmē. Runājot par vienotas Satversmes izpratnes nepieciešamību, Fēlikss Cielēns jau 1923.gadā uzsvēra: "Kungi, nevienu likumu nevar tulkot *ad hoc* no viena gadījuma uz otru. Vēl jo vairāk Satversmi nevar tulkot no viena gadījuma uz otru, kā kurā gadījumā mums izliekas labāk."⁴⁷ Domājams, ka no Saeimas šādu konsekvenci var prasīt arī 2005.gadā.

[24] Tomēr, nosakot šādas papildu Valsts prezidenta pilnvaras, likumdevējs nav atbrīvots no Satversmes 53.panta otrā teikuma regulējuma. No kontrasignācijas pienākuma Valsts prezidenta rīkojums var atbrīvot tikai ar grozījumiem Satversmes 53.pantā.⁴⁸ Līdz ar to šajā gadījumā ir nozīmīgi izvērtēt, vai Valsts prezidenta priekšlikums Saeimai apstiprināt Tiesībsarga amatā noteiktu personu nebūtu uzskatāms par Valsts prezidenta rīkojumu, kurš būtu kontrasignējams.

¹ Sk., piemēram, Mikainis Z. Ombudsmena institūts // Satversmes reforma Latvijā: par un pret. Rīga, 1995, 52.–59.lpp.; Koncepcija ombuda institūcijas ieviešanai Latvijā (Projekts) // Likums un Tiesības, 2001, Nr.1(17), 2.–4.lpp.; Aksenoka R. Par valsts tiesībsarga (ombuda) institūciju Latvijā // Jurista Vārds, 05.06.2001., Nr.210; Par Valsts cilvēktiesību biroja un ombuda funkcijām Latvijā // Jurista Vārds, 19.06.2001., Nr.212; Meļķis E., Krivcova E. Par ombuda institūcijas koncepciju un apspriešanu // Jurista Vārds, 15.08.2001., Nr.217, un 29.08.2001., Nr.218.

² Likumprojekts "Tiesībsarga biroja likums" (dok. nr.2831; reģ. nr.858) // <http://www.saeima.lv/saeima8/reg.likprj>. Likumprojekta komentāru sk.: Kukule S. Vai Latvijai nepieciešams tautas tiesībsargs // Jurista Vārds, 16.11.2004., Nr.44(349).

³ Sk.: Eksperti vērtēs Tiesībsarga likumu // Jurista Vārds, 08.11.2005., Nr.42(397).

⁴ Plašāk par Valsts prezidenta institūta izveidošanu sk.: Šilde Ā. Latvijas vēsture. 1914.–1940. Stokholma, Daugava, 1976, 354.–357.lpp.; Blūzma V. Latvijas Republikas Valsts prezidenta institūcija polemikas krustgūnis // Likums un Tiesības, 2001, Nr.4(20), 99.–104.lpp.; Lazdiņš J. Valsts prezidenta institūta tapšana Latvijā // Likums un Tiesības, 2001, Nr.6(22), 170.–173.lpp.; Blūzma V. Latvijas Republikas Valsts prezidenta institūcija Eiropas konstitucionālisma kultūras kontekstā // Likums un Tiesības, 2002, Nr.11(39), 322.–324.lpp.

5 Jāpiezīmē, ka 1922. gadā, kad tika pieņemta Satversme, tajā bija tikai 88 panti. Vienīgi Satversmes 2. nodaļā "Saeima" tika apkopots lielāks pantu skaits – veseli 30. Trešā lielākā nodaļa pēc pantu skaita Satversmes 1922. gada tekstā bija veltīta likumdošanai – tajā ietverti 18 panti.

6 Plašāk sk.: Dišlers K. Latvijas Republikas prezidenta politiskā atbildība // Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1922, Nr.2, 53.– 67.lpp.; Dišlers K. Latvijas Valsts prezidenta kompetence // Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1922, Nr.3., 107.– 127.lpp.; Dišlers K. Ievads Latvijas valststiesību zinātnē. Rīga, A. Gulbis, 1930, 153.– 183.lpp.

7 Sk., piemēram, Azerbaidžānas Republikas 1995. gada 12. novembra Konstitūcijas 109. panta 32. punkts, Baltkrievijas Republikas 1996. gada 24. novembra Konstitūcijas 84. panta 30. punkts, Gruzijas 1995. gada 24. augusta Konstitūcijas 73. panta sestā daļa, Moldovas Republikas Konstitūcijas 88. panta j. punkts, Somijas Republikas 1999. gada 11. jūnija Konstitūcijas 57. pants, Izraēlas pamatlikuma par Republikas prezidentu 11. panta c daļa, Serbijas un Melnkalnes Konstitucionālās hartas 26. pants, Bosnijas un Hercegovinas Konstitūcijas 5. panta trešā daļa.

8 Satversmē attiecībā uz Valsts prezidentu vienīgā frāzainā formula ir ietverta Satversmes 42. pantā, kur noteikts, ka "Valsts prezidents ir valsts bruņotā spēka augstākais vadonis". No šīs konstitucionālās normas kā starparu periodā, tā arī mūsdienās tiek atvasinātas Valsts prezidenta kompetences bruņoto spēku jautājumos.

9 Dišlers K. Latvijas Valsts prezidenta kompetence // Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1922, Nr.3., 107.lpp.

10 Latvijas Satversmes sapulces IV sesijas 1. sēdes, 20.02.1921., stenogramma, 1309.lpp.

11 Plašāk sk.: Постановление Конституционного Суда Российской Федерации по делу о толковании части 2 статьи 137 Конституции Российской Федерации // http://ks.rfnet.ru/pos/p15_95.html; Постановление Конституционного Суда Российской Федерации по спору о компетенции между Советом Федерации и Президентом Российской Федерации относительно принадлежности полномочия по изданию акта о временном отстранении Генерального прокурора Российской Федерации от должности в связи с возбуждением в отношении него уголовного дела // http://ks.rfnet.ru/pos/p17_99.html; Постановление Конституционного Суда Российской Федерации по делу о толковании положений части 4 статьи 111 Конституции Российской Федерации // http://ks.rfnet.ru/pos/p28_98.html; Pleps J., Pastars E., Plakane I. Konstitucionālās tiesības. Rīga, Latvijas Vēstnesis, 2004, 267.– 268.lpp.

12 Bergs A. Konstitucionāls konflikts // Latvis, 15.06.1928.

13 Apsītis R. Kārlis Ulmanis un Satversme // Kārlim Ulmanim – 120. Rīga, 1998, 74.lpp.; Pastars E. Kurvītis pie zvērēšanas // Diena, 06.03.2003.

14 Pleps J. Par zvērēšanu un uzmanības vērtu precedentu // Jurista Vārds, 27.08.2003., Nr.30(288).

15 Levīts E. Satversmes 1995. gada 18. novembrī // Diena, 17.11.1995.

16 II Saeimas ārkārtējās sesijas sēdes (14.04.26.) stenogramma, 30.– 32.sl.

17 Pleps J., Pastars E., Plakane I. Konstitucionālās tiesības. Rīga, Latvijas Vēstnesis, 2004, 21.– 24.lpp.; Dravnieks A. Satversmes noteiktās valsts iekārtas vēsturiskās interpretācijas autoritatīvākais palīgavots // Dišlers K. Latvijas valsts varas orgāni un viņu funkcijas. Rīga, Tiesu namu aģentūra, 2004, XVII– XXIIpp.

18 Dišlers K. Latvijas Valsts prezidenta kompetence // Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1922, Nr.3., 111.lpp.

19 Turpat, 107.lpp.

20 Disterlo B. Juridiskas piezīmes pie Latvijas Republikas Satversmes // Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1923, Nr.7, 5.lpp.

21 Dišlers K. Ievads Latvijas valststiesību zinātnē. Rīga, A. Gulbis, 1930, 91.lpp.

22 Lazersons M. "Konstitucionāla" likumdošana un Saeimas publisko tiesību komisija // Jurists, 1928, Nr.6, 166.sl.

23 Dišlers K. Ievads Latvijas valststiesību zinātnē. Rīga, A. Gulbis, 1930, 91.lpp.

24 Lazersons M. "Konstitucionāla" likumdošana un Saeimas publisko tiesību komisija // Jurists, 1928, Nr.6, 167.– 168.sl.

25 Plašāk sk.: Dišlers K. Latvijas Satversme // Latvieši II. Rīga, Valters & Rapa, 1932, 147.–148.lpp.; Dišlers K. Konvencionālas normas valststiesību novadā // Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1933, Nr.11/12, 241.–254.lpp.

26 Vālbergs J. Konstitūcijas jēdziena attīstība vēsturiskā apgaismojumā // Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1936, Nr.3, 787.–791.lpp.

27 Ministru kabineta iekārta // Valdības Vēstnesis, 01.04.1925., Nr.74.

28 Piemēram, likuma “Par tiesu varu” 68.panta otrajā daļā noteikts, ka Valsts prezidents pieņem tiesnešu zvērestus; Satversmes tiesas likuma 5.panta pirmajā daļā noteikts, ka Valsts prezidents pieņem Satversmes tiesas tiesneša zvērestu, savukārt Satversmes tiesas likuma 17.panta pirmās daļas 1.punkts paredz Valsts prezidenta tiesības iesniegt pieteikumu Satversmes tiesā. Plašas kompetences Valsts prezidentam paredzētas Nacionālās drošības likumā un Nacionālo bruņoto spēku likumā, tajā skaitā tiesības ieteikt apstiprināt amatā un atbrīvot no amata Nacionālo bruņoto spēku komandieri, vadīt Nacionālās drošības padomi, izveidot Valsts prezidenta militāro padomi. Tāpat plašas pilnvaras noteiktas arī Valsts apbalvojumu likumā, cita starpā, uz savu pilnvaru laiku iecelt amatā Ordeņu kapitula kancleru un locekļus. Nevar neatzīmēt Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja likumā ietvertās Valsts prezidenta tiesības ierosināt veikt pārbaudi korupcijas un politisko organizāciju (partiju) un to apvienības finansēšanas noteikumu ieviešanas jautājumos (7.panta pirmās daļas 5.punkts un 9.panta 4.punkts).

29 Dišlers K. Konvencionālas normas valststiesību novadā // Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1933, Nr.11/12, 252.lpp.

30 Dišlers K. Ievads Latvijas valststiesību zinātnē. Rīga, A. Gulbis, 1930, 178.lpp.

31 Šimans P. Latvijas Satversmes astoņi gadi // Šimans P. Eiropas problēma. Rīga, Vaga, 1998, 28.lpp.

32 Levits E. Valsts un valsts pārvaldes juridiskā struktūra un pamatjēdzieni // Jaunā Pārvalde, 2002, Nr.2, 4.lpp.; Levits E. Rakstu krājums. Rīga, Publisko tiesību institūts, 2003, 43.lpp.

33 Maurer H. Allgemeines Verwaltungsrecht. Munchen, 1988, S. 1.–5.; Jellinek W. Verwaltungsrecht. 3. Aufl. 1931, S. 6; Булаков О. Н. (ред.) Современный парламент. Москва, Eksmo Education, 2005, c.13.

34 Plašāk par valsts kompetenci veidojošajām valsts funkcijām sk.: Dišlers K. Ievads administratīvo tiesību zinātnē. Rīga, Latvijas Universitāte, 1938, 19.–38.lpp.

35 Levits E. Valsts un valsts pārvaldes juridiskā struktūra un pamatjēdzieni // Jaunā Pārvalde, 2002, Nr.2, 4.lpp.; Levits E. Rakstu krājums. Rīga, Publisko tiesību institūts, 2003, 43.lpp.

36 Levits E. Cilvēktiesību piemērošanas pamatjautājumi Latvijā // Ziemele I. (zin. red.) Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā. Rīga, Izglītības soļi, 2000, 251.lpp.; Pleps J. Latvijas Republikas Satversmes grozījumu analīze: VI.nodaļa “Tiesas” // Likums un Tiesības, 2003, Nr.5(45), 134.lpp.

37 Šimans P. Latvijas Satversmes astoņi gadi // Šimans P. Eiropas problēma. Rīga, Vaga, 1998, 34.lpp.

38 Levits E. Valsts un valsts pārvaldes juridiskā struktūra un pamatjēdzieni // Jaunā Pārvalde, 2002, Nr.2, 5.lpp.; Levits E. Rakstu krājums. Rīga, Publisko tiesību institūts, 2003, 45.lpp.

39 Šimans P. Latvijas Satversmes astoņi gadi // Šimans P. Eiropas problēma. Rīga, Vaga, 1998, 38.lpp. Mūsdienās atsevišķi juristi arī ir pauduši līdzīgu viedokli arī pēc Satversmes tiesas izveidošanas. Sk.: Birkavs V. Satversme – domāšanas līmenis // Likums un Tiesības, 1999, Nr.3, 68.–69.lpp.

40 Zemrībe G. Par Satversmes tiesas likumprojektu // Latvijas Vēstnesis, 18.04.1996., Nr.67.

41 Latvijas Satversmes sapulces IV sesijas 1.sēdes, 20.02.1921., stenogramma, 1313.lpp.

42 Piemēram, Satversmē izsmeloši noteikti gadījumi, kad Saeima ir tiesīga pieņemt lēmumus ar kvalificētu balsu vairākumu (Satv. 24.p.), noteikts tiesību orgāns, kas kara laikā iecel virspavēlnieku (Satv. 42.p.) vai apstiprina amatā tiesnešus (Satv. 84.p.). Tāpat Satversmē norādīts, ka, piemēram, Saeima lemt par Valsts prezidenta atļaušanu ir tiesīga slēgt sēdē (Satv. 51.p.).

43 Sk., piemēram, Satversmes 21., 45., 57., 84., 85., 86. un 88.pantu.

44 Sk.: Dišlers K. Likumu ierosināšana pēc Latvijas Republikas Satversmes un pēc Saeimas Kārtības ruļļa // Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1923, Nr.3/4, 146.– 154.lpp.; Cielēns F. Vai Saeima ar vienkāršu likumu var ierobežot savas likumdošanas tiesības // Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1931, Nr.5, 176.– 185.lpp.

45 Valsts prezidenta pilnvaras iecelt amatā kādu amatpersonu ir noteiktas Satversmē *expressis verbis* vai izriet no Satversmes 42.panta pirmā teikuma, savukārt Ministru kabinetam šādas tiesības piekrīt Satversmes 57. un 58.pantā paredzētajā kārtībā.

46 Lai gan sal.: Ministru kabineta iekārtas likuma 9.pants. Par šo normu analīzi sk.: Pleps J. Valsts prezidenta uzticības nozīme Ministru prezidenta darbībā. Likums un Tiesības, 2002, Nr.11(39), 326.– 327.lpp.

47 Latvijas Republikas Saeimas II sesijas 19.sēdes, 15.06.1923., stenogramma, 521. sl.

48 Sk.: Dišlers K. Ievads Latvijas valststiesību zinātnē. Rīga, A. Gulbis, 1930, 180.– 183.lpp.; Pleps J., Pastars E., Plakane I. Konstitucionālās tiesības. Rīga, Latvijas Vēstnesis, 2004, 306.– 323.lpp.